

KULTURNÍ KONSTRUKCE RASY

(The Cultural Construction of Race)

Členové některé etnické skupiny mohou definovat sami sebe a/nebo mohou být definováni jinými – jako odlišní, zvláštní (speciální) pro svůj jazyk, náboženství, zeměpisně (místem usídlení, geograficky), historií, rodem a předky, nebo vzhledem, tj. fyzickými znaky. Když se má za to, že etnická skupina má biologický podklad (bázi), resp. je stejné “krve” či má stejný genetický materiál, nazývá se **rasa**.

Tato kapitola bude zkoumat tzv. “rasu” jak jako kulturní konstrukt, tak jako zdiskreditovaný biologický termín (pojem, který ztratil důvěru). (Poznámka: konstrukt=teoretický pojem vybudovaný na vyabstrahované konstrukci, resp. hypotéza (předpoklad), vytvořená pro popis věci nebo jevů, které unikají přímému smyslovému vnímání, předmět, k jehož poznání vede taková hypotéza.)

Příklady z různých kultur ukáží, že „rasa“, podobně jako „eticita“ obecně, je kulturní kategorie, a nikoliv nějaká biologická realita (skutečnost). To znamená, že etnické skupiny, včetně tzv. “ras” jsou odvozeny či pocházejí z kontrastů (odlišných až protikladných vlastností) vnímaných a trvale zvětšených v určité partikulární (dílčí, specifické) společnosti, a nikoliv na základě nějakých vědeckých klasifikací, založených na genetice (společných genech).

V současné době definovat rasu biologicky není možné. Možné jsou pouze kulturní konstrukty rasy, i když průměrný občan (obyčejný člověk) konceptualizuje, tj. pojmově chápe rasu v biologických termínech. Věří, že “rasy” existují objektivně a jsou mnohem důležitějším pojmem mezi veřejností než mezi vědci.

Většina Američanů například věří, že jejich populace (obyvatelstvo) sestává z biologicky založených „ras“, pro něž používá různá označení (která mají různé “nálepky”). Taková označení (pojmenování, “nálepky”) jsou např. „bílý“(white), „černý“(black), „žlutý“, (yellow), „rudý“(red); „kavkazoidní“(caucasoid), „negroidní“(negroid), „mongoloidní“(mongoloid), či Amerindian(...), Euro-American (...), Native American (...) apod.

Slova jako „eticita“ a „rasa“ slyšíme velmi často, ale americká kultura nějakou přesnou hranici mezi nimi nemá.

To mohou ilustrovat dva články z *New York Times* (29.5.1992). Jeden, diskutující etnické složení či skladbu Spojených států, uvádí, že Hispánci mohou být jakékoliv či kterékoliv rasy (BARRINGER 1992, str. A12). “Hispánci” (Hispanic) je etnická kategorie, která vede napříč „rasovými“ rozdíly, jako např. mezi černochoy a bělochoy („black“ vs. „white“). Druhý článek referuje, že během nepokojů a bouří v Los Angeles r. 1992, „...stovky hispánských usedlíků bylo vyslyšáno a dotazováno na jejich imigrační status (společenské postavení přistěhovalců, resp. povolení k pobytu), a to pouze na základě „rasy“ (MYDANS 1992a, str. 18). Použití „rasy“ zde, v tomto případě, se zdá zcela nevhodné, protože Hispánci („Hispanic“) se obvykle chápe a vnímá jako pojem vztahující se spíše k lingvisticky podložené etnické skupině, tj. španělsky mluvící, než k biologicky podmíněné rase. Poněvadž tito obyvatelé Los Angeles, zde dlouhodobě usedlí, byli vyslyšáni jen proto, že byli Hispánci, článek ve skutečnosti podával reportáž o etnické, nikoliv rasové diskriminaci.

Ovšem, chybí-li přesná definice rozdílu mezi rasou a etnicitou, je pravděpodobně lepší používat k označení jakékoliv takové společenské skupiny lidí termín „etnická skupina“ nežli „rasa“. Například: „African-Americans“(...), „Asian-Americans“(...), Irish-Americans“ (...), Anglo-Americans“ (...) nebo “Hispanics“ (...).

SOCIÁLNÍ (SPOLEČENSKÁ) RASA (Social Race)

Rasy jsou etnické skupiny, o nichž se předpokládá či považuje za samozřejmé (členy určité skupiny), že mají biologický podklad (bázi), ale ve skutečnosti pojem rasy je konstruován (vystavěn) společensky jako sociální konstrukt. Tzv. „rasy“, o nichž slyšíme tu i tam každý den, jsou přesněji kategorie kulturní nebo sociální, a nikoliv kategorie biologické.

Podle terminologie Charlese WAGHLEY-e, jsou to sociální (společenské) rasy, tj. skupiny lidí, o nichž se má za to, že mají biologický základ, ale ve skutečnosti jsou definovány spíše způsobem kulturně arbitrárním než přísně vědeckým. (WAGLEY 1959/1968). (Poznámka: arbitrární= rozhodování, které není vázáno přísnými normami, více méně libovolné vyjádření úsudku o něčem.)

Mnoho Američanů považuje za samozřejmé, že „bílí“ (whites) a „černí“ (blacks), například, jsou odlišní biologicky a proto výrazně rozdílní, a že tyto termíny (názvy, výrazy, pojmy) charakterizují diskrétní rasy (oddělené a samostatné). Ale tato označení jako rasové termíny doopravdy označují skupiny založené spíše na kulturním chápání, než na nějaké biologické bázi.

HYPODESCENDENCE: RASA VE SPOJENÝCH STÁTECH (Hypodescent: Race in the United States)

Jak je rasa kulturně konstruována ve Spojených státech?

V americké kultuře každý člověk nabývá svou rasovou identitu při narození jako připsaný status (ascribed status=předem daný, za který nemůže a nemůže jej ovlivnit), ale rasa není podložena biologicky, nýbrž na předcích (rodové linii, původu).

Vezměme příklad dítěte z „rasově smíšeného“ manželství, kdy jeden rodič je běloch a druhý černoch. Víme samozřejmě, že 50% genů dítěte pochází z jednoho rodiče a 50% z druhého rodiče. Americká kultura stále přehlíží dědičnost (genetika, heredita, zděděné vlastnosti) a toto dítě je klasifikováno jako „černé“. Toto pravidlo je arbitrární (více méně libovolné). Z genetického hlediska by přece bylo stejně logické, klasifikovat toto dítě jako „bílé“.

Americká pravidla pro určení a přidělení rasy mohou být ještě libovlnější. V některých státech, kdokoliv o němž je známo, že měl nějaké černošské předky, a to bez ohledu na to, jak vzdálené, je automaticky klasifikován jako příslušník černé rasy.

To je pravidlo původu, rodové linie, rodokmenu (rule of descent): přiznává sociální identitu (společenskou totožnost) podle předků. Ale taková forma je mimo Spojené státy velmi vzácná.

Tato zásada (norma) se nazývá pravidlo „nízkého původu“ (nižšího) - **hypodescence**; hypodescent. (HARRIS a KOTTAK 1963). *Hypo-* znamená „nižší“, protože automaticky zařazuje děti z manželského páru nebo svazku mezi členy různých menšinových skupin (minority). „Hypodescence“ rozděluje americkou společnost na skupiny, které byly nerovné v přístupu k majetku, moci a prestiži. (Poznámka: prestiž=významnost postavení ve společnosti, vážnost, důstojnost, věhlas; vliv ve společnosti, resp. na veřejnosti, vysoký stupeň společenského hodnocení...)

Milióny Američanů čelí diskriminaci, protože některý z jejich předků náhodou patřil k nějaké menšinové skupině (minoritě).

Viděli jsme v Kapitole 4, že vlády některých zemí s etnicitou manipulují, tj. zacházejí s ní (nekale) podle vlastní vůle a k vlastním cílům, podporují etnické rozdělení a vytvářejí hranice mezi etniky s politickými a ekonomickými cíli (či z mocenských a hospodářských důvodů).

Následující případ z Louisiany je excelentní (vynikající, znamenitý, prvotřídní) příklad arbitrárnosti (libovůle) pravidla „nízkého původu“ (hypodescence) a úlohy či role, jakou

vlády (v tomto případě federální a státu) hrají při legalizaci nebo vymýšlení a vykořenění etnicit (WILLIAMS 1989):

Suisse G. Phipps, žena se světlou kůží (bílé pleti), rovnými černými vlasy a „kavkazoidními“ rysy, tedy bělošského vzhledu, objevila až jako dospělá, že je „černá“ (black). Když si paní Phipps obstarala kopii svého rodného listu, zjistila, že její záznam o rase zní - „barevná“ (colored). Jelikož byla vychovaná jako běloška a 2 x se za bělocha provdala, Phipps protestovala proti zákonu státu Louisiana z r. 1970, který deklaroval čili vyhlásil, že kdokoliv, kdo je přinejmenším z 1/32 „černošské krve“ (Negro blood), je legálně, tj. podle i ze zákona černochem (Poznámka: přinejmenším jeden černošský předek přes 4 generace, tj. do „čtvrtého kolena“). Ačkoliv státní zástupce (právní zástupce státu) uznal, že paní Phipps „vypadá jako běloška“, stát Louisiana trvá na tom, že její rasová klasifikace byla správná (YETMAN, ed. 1991, str. 3-4).

Případy, jako je kauza Phippsových, jsou řídké a vzácné, protože „rasová“ identita (ztotožnění s nějakou rasou) je obvykle připsána (ascribed) při narození a nemůže se měnit. Tzv. „hypodescendentní“ pravidlo, tj. „nižšího rodu“ se týká či postihuje černochoy, domorodé Američany (Indiány) a Hispánce různou měrou (diferencovaně). Je totiž snazší převést, resp. změnit indiánskou nebo hispánskou identitu, než identitu černošskou.

Přisuzování (askripce) rasy jako pravidlo, totiž není bezvýhradně definitivní, a předpoklad (premise) biologické báze rasy není tak silná či absolutní. Aby člověk mohl být považován za „domorodého Američana“ (Indiána=Native American), k tomu může stačit jeden předek z osmi (praprarodiče=pradědeček nebo prababička) nebo jeden předek ze čtyř (prarodiče=dědeček nebo babička). To závisí na tom, zda stanovení (specifikace) rasy se děje podle federálního zákona, nebo zákonů příslušného státu, nebo rozhodnutí Indiánské kmenové rady. Hispánské dítě se může (nebo nemůže, podle kontextu) prohlásit za Hispánce, resp. se hlásit k hispánské identitě (a být na ni hrdý). Mnoho Američanů s indiánskými nebo latinskoamerickými prarodiči se samo považuje za „bílé“ a nepočítají se k nějaké menšině, resp. nenárokují status menšinové skupiny.

Něco podobného jako pravidlo hypodescendence (pravidlo nižšího původu) funguje ve Spojených státech i při klasifikaci sexuální orientace. Bisexuálové (orientace na obě pohlaví) jsou zařazováni („házení do jednoho pytle“) spíše mezi gaye nebo lesbičky než mezi heterosexuály. Tyto statuty (sexuální orientace) jsou mnoha lidmi považovány spíše za askribované (připsané, předem dané), a nikoliv vybrané či získané (zvolené). Ambivalentní (rozporné či mající dvojí význam) a měnící se sexuální preference, tj. kterému pohlaví se dává přednost, jsou rovněž možné.

Kontroverze (spor, prudká výměna názorů, hádka), která vypukla v r. 1990 při castingu (obsazení hereckých rolí) na uvedení muzikálu „Slečna ze Saigonu“ (Miss Saigon) nabízí poslední ilustraci kulturní konstrukce rasy v USA. Tento muzikál byl uveden o několik let dříve v Londýně, kde filipinská herečka Lea Salonga hrála Kim, mladou vietnamskou dívku. Druhou hlavní rolí je Euroasiat (napůl Francouz a napůl Vietnamec), kuplíř holek čili pasák, známý jako „Inženýr“. Pro uvedení v New Yorku, jeho producent Cameron Macintosh pozval Salongu, aby hrála Kim a anglického herce Pryce, který vytvořil originální roli v Londýně, aby hrál „Inženýra“. Herecké odbory ovšem musí schvalovat (souhlasit, potvrdit) castingy, tj. herecké obsazení (přidělení či rozdělení rolí) cizincům, resp. zahraničním hercům pro všechny inscenace uváděné v New Yorku. Unie odhlasovala, že Macintosh by neměl vybrat herce Pryce, člověka „kavkazoidní“ (bílé) rasy, do role Euroasijce. Tuto roli by měl hrát Asiat. V tomto případě pravidlo „nižšího původu“ (hypodescent) bylo rozšířeno z potomků manželského svazku černoško-bělošského páru i na Euroasijce (v tomto případě na Francouzo-Vietnamce).

Mimo to, kulturní konstrukce identity je, že děti dostávají svou etnickou totožnost spíše po rodiči z menšinové skupiny než po Evropanovi. Tato kulturní konstrukce identity rovněž

předpokládá, že všichni Asiati (např. Vietnamci, Číňané, Filipinci) jsou stejní. Proto je v pořádku, že Filipinci hrají Vietnamce, ale anglický herec napůl francouzského Euroasijsce hrát nesmí. Ve skutečnosti Filipinci a Euroasijsci jsou si vzájemně, co do jazyka, kultury a historie mnohem vzdálenější, než Francouzi a Angličané. Bylo by mnohem logičtější (na základě jazyka, kultury, historie) dát roli "Inženýra" anglickému herci, než herci z Filipin. Ale herecké odbory to tak neviděly.

„Nejkorektnější“ výběr pro tuto roli by byl Francouz, Vietnamec nebo Euroasiat přiměřeného původu (vzdělání, výchovy a postavení). Když herecké odbory vetovaly (odmítly udělit souhlas, zakázaly) Pryce, Macintosh produkci Miss Saigon v New Yorku zrušil.

Jednání o „rase“ pokračovala, a "Slečna ze Saigonu" byla nakonec na Broadwayi uvedena s velmi dobrým integrovaným obsazením, tj. sjednoceným a rasově nediferencovaným. Když hráli Pryce a Salonga, 2 x týdně s nimi hrála čínsko-americká herečka. Rok po premiéře Pryce a Salonga v představení již neúčinkovali, a všechny tři hlavní „Asijské“ role (Vietnamců včetně euroasijského "Inženýra") převzali Filipinci.

Kulturně arbitrární (víceméně libovolné, jak se to hodí) pravidlo „nižšího původu“ (hypodescendence) – nelogicky - stojí v pozadí za pokynem, že Asiat je vhodnější, aby hrál Euroasijsce než příslušník bílého plemene (caucasoid). „Hypodescendence“ prakticky ovládá (řídí, určuje, kontroluje) v USA etnickou askripci etnické příslušnosti, tj. její přiřazení, přidělení, prisouzení) a prohlubuje diskriminaci namířenou proti potomkům ze smíšených manželských svazků (párů), jimž je určen menšinový status.

Avšak, jak ilustruje případ „Miss Saigon“, co bylo použito proti jedné skupině, může být rovněž použito naopak k propagaci zájmů téže skupiny. Zde existoval nedostatek rolí pro asijské (Asian) a asijsko-americké (Asian-American) herce. V tomto případě využili pravidlo „nižšího původu“ (hypodescendence) jako bázi pro politickou akci: podpořit jejich návrh na „Euroasijské“, jakož i „Asijské“ role.

„NE MY“: RASA V JAPONSKU

(Not Us: Race in Japan)

Americká kultura ignoruje (nevšímá si, nedbá, opomíjí) značnou diverzitu (rozmanitost a různorodost) v biologii, jazyku a geografickém původu, jako sociální konstrukty rasy v USA.

Severoameričané rovněž přehlížejí diverzitu, když se dívají na Japonce jako na národ, který je, co do rasy, etnicity, jazyka a kultury – homogenní, tj. stejnorodý. To je ovšem i obraz, který si Japonci sami o sobě pěstují (kultivují).

Tak například, v r. 1986 bývalý japonský ministerský předseda (premiér) NAKASONE vyvolal velký mezinárodní rozruch (aféru), když homogenitu (stejnorodost) – předpokládanou u své vlastní země – označil za zdroj či faktor odpovědný za japonský úspěch v mezinárodním obchodě, což postavil do protikladu s heterogenitou (nestejnorodost) Spojených států, které jsou silně etnicky smíšené. Aby popsal japonskou společnost, Nakasone použil *tan'itsu minzoku*, výraz souvztažný k jedné samostatné etnicko-rasové skupině (ROBERTSON 1992). Nakasone tím označil Japonsko za přísně uniformní entitu.

Některé dialekty japonštiny jsou ale navzájem nesrozumitelné a badatelé (odborníci) zjistili, že ze 124 milionů národní populace, celých 10% jsou menšiny různého druhu. Tyto minority zahrnují aboriginály *Ainu* (původní domorodci), anektované *Okinawany* (obyvatelé ostrovů Okinawa připojených k Japonsku), sociálně vyloučené *burakumin* a jejich děti ze smíšených manželství, národnosti přistěhovalců, zejména Korejců, jejichž počet převyšuje 700 000 (DeVOS et al. 1983). Američané mají tendenci vidět Japonce a Korejce jako vzájemně si vzhledem podobné, ale sami Japonci rozdíl mezi nimi a Korejci zdůrazňují.

Aby popsal rasové postoje a názory v Japonsku, Jennifer ROBERTSONová (1968) používá termín Anthony APPIAHa *kwame* – vnitřní rasismus (pravý - „intrinsic rasism“), tj. přesvědčení, že rasový rozdíl je dostatečným důvodem hodnotit jednu osobu hůře než jinou. V Japonsku je hodnotnou a vysoce ceněnou skupinou majorita, tj. většinová společnost „čistých“ Japonců (pure), která je přesvědčena, že sdílí „stejnou krev“. Tak například, pod obrázkem japonsko-americké modelky čteme: „Narodila se v Japonsku, ale vyrostla a byla vychována na Hawai. Je americké národnosti, ale v jejich žilách nekoluje žádná cizí krev.“ (ROBERTSON 1992, str.5).

Něco podobného jako „hypodescendence“ funguje i v Japonsku (pravidlo „nižšího původu“), ale méně precizně (přesně, absolutně, puntičkářsky) jako ve Spojených státech, kde se potomci míšenců automaticky stávají členy menšinové skupiny.

Děti rodičů z etnicky smíšených manželství mezi většinovými (majoritními) Japonci a jinými etniky (vč. Euroameričanů) nemohou dostat stejné rasové označení jako jejich rodič z majoritní skupiny, ale jsou stále ještě stigmatizováni, tj. poznamenáni pro jejich nejaponský původ (DeVOS a WAGATSUMA 1966).

Jak je rasa kulturně konstruována v Japonsku?

Japonci (majorita) definují sami sebe protikladem k jiným, ať jde o minoritní skupiny v jejich vlastním národě nebo o outsidersy (kdo stojí stranou, na okraji, na podřadném místě) – kdokoliv, kdo „NENÍ MY“!

Aspekty fenotypu (souhrn všech znaků a vlastností zjistitelných na určitém jedinci), například takové jako vnímatelný a povšimnutelný tělesný pach, jsou pak pokládány za součást bytosti *rasově odlišné na základě protikladů*. Jiné „rasy“ nevoní jako „MY“.

Japonci stigmatizují (ocejchovat, vypálit znamení hanby) např. Korejce tím, že říkají či tvrdí, že Korejci voní jinak, resp. že páchnou (ostatně stejně jako to dělají Evropané). Japonci tvrdí, že Korejci mají čpavý a štiplavý zápach, který většinou přičítají jídlu (dieta), resp. stravovacím zvyklostem. Korejci totiž jedí zhusta česnekovaná a silně kořeněná jídla. Na Korejce se dívají jako na neschopné (nepodávající výkon podle schopností), jako na potenciální kriminálníky, resp. lidi náchylné ke zločinu (jsou na šikmé ploše), na dělnickou třídu, v protikladu k dominantním Japoncům, kteří jsou hodnoceni podle pozitivního stereotypu (šablonovitě), žijící v souladu (harmonii), kteří jsou pilní a tvrdě pracující, jako střední společenská třída (ROBERTSON 1992).

„NE MY“ tak zůstává. Asimilace je obecně znechucující (bere chuť, odvahu, sráží, odrazuje). Kulturní mechanismy, zejména oddělené bydlení (izolovaná sídliště, „gheta“, místa pobytu) a různá **tabu** (zapovězené a společensky nevhodné chování), zejména ohledně „mezirasových“ svazků (sňatků, manželství), jsou účinným nástrojem, jak udržovat minority „na jejich místě“. Ale nicméně, či konec konců, manželství mezi minoritami a majoritními Japonci se přece jen objevují či vyskytují.

Ovšem, snad aby předvedli zdání homogenity, od lidí, kteří se stali naturalizovanými japonskými občany (např. Korejců), se očekává, aby přijali též japonsky znějící jména (ROBERTSON 1992; DeVOS et al. 1983).

V konstrukci rasy japonská kultura považuje či pokládá některé etnické skupiny za takové, které mají biologický základ, i když pro to neexistuje žádný důkaz.

Nejlepším příkladem je *burakumin*: stigmatizovaná (poznámenaná) skupina nejméně čtyř milionů vyvržených, zavržených vyděděnců či vyvrhelů, někdy srovnávaná s indickými „nedotknutelnými“ (paria= mj., člen opovrhované vrstvy). *Burakumin* jsou fyzicky a geneticky od Japonců nerozlišitelní. Někteří z nich se vdávají (i ženy) za majoritní Japonce, ale ošidné (klamné) manželství může končit rozvodem, když vyjde najevo pravá *burakumin* identita (AOKI a DARDE, eds. 1981). *Burakumin* jsou vnímáni jako trvale izolovaní od majoritní japonské tradice, což je pevně zakořeněno.

Původem, rodovou linií a předky (a tudíž, což se považuje za samozřejmé, i pokrevně či geneticky) *burakumin* jsou „NE MY“, tj. nejsou stejné „krve“.

Většina Japonců se snaží udržovat čistou rodovou linii, zejména odrazováním, zastrašováním a varováním před křížením ras, „míšením krve“. *Burakumin* bydlí odděleně od ostatních, na izolovaných místech v sousedství, tj. v blízkém okolí měst a vesnic, na místech nazývaných *buraku*, z čehož je odvozeno i jejich rasové označení.

Ve srovnání s majoritou Japonců pak *burakumin* mají menší pravděpodobnost střední a vysoké školy. Pokud *burakumin* takové školy navštěvují, musí čelit rasové diskriminaci. Děti většinové společnosti, i učitelé, odmítají či se zdráhají s nimi společně jíst, protože *burakumin* jsou považováni za „nečisté“. V žádosti o přijetí na univerzitu nebo do zaměstnání a při jednání s úřady Japonci musí uvádět svoji adresu, která je součástí záznamů o domácnosti a rodině. Z tohoto záznamu je jasné bydliště v *buraku* i pravděpodobný sociální status. Školy a firmy (společnosti) tyto informace zneužívají k diskriminaci. Nejlepším způsobem jak tomu předejít je přestěhovat se, resp. stěhovat se tak často, až adresa do *buraku* nakonec z registru zmizí.

Většina Japonců též omezuje „rasové“ míšení tím, že si najímají dohazovače čili zprostředkovatele sňatků, aby prověřili rodinnou anamnézu (historii a původ) rodiny potenciálních či eventuálních (budoucích, nastávajících, možných) snoubenců. Ti pak zvláště pečlivě zkoumají a prověřují rodový původ, především, zda snoubenci nemají mezi předky *burakumin*.

Původ *burakumin* leží v historickém systému stratifikace čili rozvrstvení, tj. rozdělení do společenských vrstev (od doby Tokugawa 1603-1868). Vrcholem čtyř v pořadí klasifikovaných kategorií byly: váleční administrátoři – samurajové (příslušníci vojenské šlechty), statkáři, řemeslníci a kupci (obchodníci). Předci skupiny *burakumin* byli ještě níže, až pod touto hierarchií (stupňovitá soustava čili posloupnost hodnot a hodností). Byli to vyvržení lidé, mimokastovní, kteří dělali jenom podřadnou, nečistou (špinavou) práci, jako např. porážky dobytka (jatkan), likvidace mršin nebo manipulace s mrtvolami (těly zemřelých). *Burakumin* dosud podobné činnosti dělají, včetně práce se zvířecími produkty, jako je např. kůže.

Burakumin s větší pravděpodobností než většina Japonců se budou zabývat manuální prací (včetně zemědělských prací, prací na poli) a budou patřit k nižší společenské třídě, resp. k dělnické třídě. *Burakumin*, stejně i jiné menšiny, se s větší pravděpodobností dají na dráhu zločinu, prostituce, zábavního průmyslu či sportu (DeVOS et al. 1983).

Podobně jako černoši ve Spojených státech, jsou i *burakumin* společensky a ekonomicky rozvrstvení, resp. třídně stratigrafování. Protože některá zaměstnání či práce jsou rezervovány (v podstatě vyhrazeny) pro *burakumin*, lidé, kteří jsou v takových povoláních úspěšní (např. majitelé obuvnictví, továrny na boty), mohou být i majetní, resp. bohatí. *Burakumin* rovněž nacházejí práci ve vládních úřadech. Finančně úspěšný *burakumin* se časem může zbavit svého statutu a uniknout svému zahanbujícímu společenskému postavení, cestováním, především do zahraničí.

Dnes je většina diskriminací spíše „*de facto*“ než „*de jure*“. Je to nápadně podobné diskriminaci atitudinální a institucionální, kterou černoši zažili v USA.

Burakumin často žijí v chudinských čtvrtích, v okolí měst, na periferii s nuznými a chatrnými domy, bez sociálního či hygienického zařízení. Mají omezený přístup ke vzdělání, k práci či zaměstnání, ke komfortu (pohodlí, výhodná poloha bydlení, příjemné umístění, krásné okolí, zařízení pro pohodlí veřejnosti apod.) a mají i hůře dosažitelnou zdravotní péči.

Jako odpověď na politickou mobilizaci *burakumin* (vedení společenských sil do pohotovosti ke změně situace), Japonsko odstranilo legální struktury diskriminace (tj. „*de jure*“, opatření ze zákona) a snažilo se zlepšit životní podmínky v *buraku*. Japonsko již zavedlo (ustavilo a

zahájilo) akční programy pro vzdělávání a zaměstnání (zařazení do práce, socializace) v americkém stylu.

Diskriminační akci namířené proti Japonským občanům, kteří nepatří k většinové skupině, ovšem zůstává i nadále pravidlo "nižšího původu" (hypodescendence). Někteří zaměstnavatelé říkají, že přijímat *burakumin* by na jejich firmu (společnost, podnik) vrhlo v konkurenčním boji s jinými podniky nepříznivé světlo („že by ji pošpinilo“) a proto vytvářejí pro dotčené nepříznivé a znevýhodňující podmínky (DeVOS et al. 1983).

Na rozdíl od *burakumin*, kteří jsou japonskými státními občany, Korejci, kteří tvoří jednu z největších národnostních menšin (okolo 700 000 jedinců), jimi nejsou. Korejci v Japonsku setrvávají jako usedlí, trvale bydlící cizinci, ale čelí diskriminaci, zejména co do vzdělání a pracovních příležitostí. Nemají dostatečnou zdravotní péči, jako mají japonští občané, a nemají výhody sociálních služeb a zaměstnání u vládních institucí obvykle nejsou pro cizince. Korejci začali přijíždět do Japonska, většinou jako manuální pracovníci, nekvalifikovaní dělníci či nádeníci, poté, co Japonci dobyli a podrobili si Koreu v r. 1910 a vládli tam až do r. 1945. Během 2. světové války bylo v Japonsku přes 2 miliony Korejců. Ti byli naverbováni, aby nahradili japonské zemědělské dělníky, kteří opustili pole a odešli do císařské imperiální armády. Řada Korejců byly ženy (v počtu cca 70 000 – 200 000), které byly nuceny sloužit jako prostitutky pro armádu, japonské vojenské jednotky („komfort women“, tj. ženy poskytující uspokojení a útěchu). V r. 1952 byla většina japonských Korejců repatriována (vrácena či dopravena zpět do vlasti). Těm, kteří v Japonsku zůstali, bylo však japonské občanství odepráno. Stali se „cizími usedlíky“ (cizinci s trvalým pobytem v Japonsku) a museli, podobně jako japonští kriminálníci nosit I-kartu, tj. identifikační známku, které podráždění Korejci přezdívali „dog tag“ (psí známka).

Na rozdíl od jiných národních států, Japonsko negarantuje čili nezaručuje automaticky občanství lidem, kteří se v této zemi narodili. Člověk se může stát Japoncem, když alespoň jeden z rodičů se zde již narodil a uchazeč o občanství zde nejméně 3 roky nepřetržitě žil. Podobně jako *burakumin* i mnoho Korejců (kteří nyní zahrnují již 3. a 4. generaci), fyzicky i jazykově zcela zapadlo do japonské populace. Většina Korejců mluví japonsky jako svým prvním jazykem a mnozí jsou již zcela stejní jako praví Japonci. Stále ale mají sklon bydlet odděleně, často ve stejném okolí měst a vesnic, na periferii jako *burakumin*, s nimiž se často žení nebo vdávají (uzavírají sňatky). (Poznámka: intermarriage=sňatek mezi příslušníky odlišných rasových, společenských nebo náboženských skupin.) Korejci udržují velmi silné pokrevní příbuzenské vazby (rodina, rod) a smysl pro etnickou identitu s ostatními Korejci, zejména ze sousedství. Většina japonských Korejců je sice pro udělení japonského státního občanství způsobilá, ale odmítá je, kvůli japonské politice nucené asimilace. Komukoliv, kdo je naturalizován, tj. jemuž je uděleno státní občanství jako cizinci, je doporučováno, resp. je intenzivně vyzýván pod nátlakem, aby přijal japonské jméno. Mnoho Korejců cítí, že kdyby to udělali, odřízli by se či izolovali od svého rodu a etnické identity. U vědomí toho, že se ve skutečnosti nikdy nemohou stát majoritními Japonci, nechtějí se stát „NE MY“ dvakrát.

FENOTYP A PŘIZPŮSOBIVOST: RASA V BRAZÍLI

(Phenotype and Flexibility: Race in Brasil)

(Poznámka: phenotype=fenotyp=souhrn všech znaků či vlastností zjistitelných na určitém konkrétním jedinci; flexibility=tekutost, plynulost, pružnost, ohebnost, pohyblivost, přizpůsobivost...).

Existují mnohem flexibilnější (pružnější a přizpůsobivější) způsoby společenského konstruování rasy, než ty, které jsou užívány ve Spojených státech a Japonsku. Ve zbytku Latinské Ameriky

je to právě Brazílie, která má méně výlučné, vybrané a výjimečné (exklusivní) kategorie, jež umožňují změnu jejich rasové klasifikace. Brazílie sice sdílí se Spojenými státy historii otrokářství, ale nemá žádné pravidlo „nižšího původu“, tedy hypodescendenci. Ale Brazílie také nemá rasovou averzi (odpor, nechť) takového druhu, jaký jsme viděli v Japonsku. Historie brazilského otroctví se datuje od 16. století, kdy Afričané byli do Brazílie přiváženi, aby jako otroci pracovali na cukrových plantážích (sklizeň cukrové třtiny) v severovýchodní Brazílii. Později Brazilci využívali otrocké práce v dolech a na kávových plantážích. Příspěvek africké kultury ke kultuře brazilské byl stejně tak velký jako do kultury americké. Dnes, zejména v oblastech, kde otroci byli nepočtenější, je africká historie stále evidentní (zřetelná, jasně patrná).

Systém, který Brazilci používají ke klasifikaci biologických rozdílů, se nápadně liší (kontrastuje) od systému užívaného v USA a Japonsku. Za prvé, Brazilci používají mnohem více rasových označení než Američané a Japonci (okolo 500, jak uvádí HARRIS 1970). V severovýchodní Brazílii pak autor této knihy (Kottak) sám našel 40 různých rasových termínů (slov k pojmenování rozmanitých skupin lidí), které se běžně používají v *Arembepe*, vesnici s jen 750 obyvateli (KOTTAK 1992). Svým klasifikačním systémem Brazilci rozpoznávají a pokoušejí se popsat, resp. označovat fyzickou variabilitu (rozmanitost, různorodost), která existuje jejich populaci. Systém používaný ve Spojených státech, tím, že rozlišuje a uznává jen 3 až 4 rasy, Američany ve skutečnosti zaslepuje a oni nevidí ekvivalentní (rovnocenné) množství či rozsah evidentních fyzických kontrastů (zcela naprosto jasných tělesných odlišností, resp. nepodobností). Japonské „rasy“, uvědomme si, dokonce na základě fyzických kontrastů vůbec nevznikají. *Burakumin* jsou fyzicky od ostatních Japonců sice nerozlišitelní, ale jsou pokládáni či považováni za biologicky rozdílné.

Systém, který Brazilci používají ke konstrukci sociální (společenské) rasy mají další zvláštnosti (speciální znaky). Ve Spojených státech rasa jedince představuje připsaný status (attributed status), je stanovena a přidělena automaticky pod pravidlem „hypodescendence“ (hypodescent), tj. „nižšího původu“, a obvykle se již nemění. V Japonsku je rasa rovněž připsána při narození, ale změnit se může, když *burakumin* nebo Korejci se plně zařadí, resp. „zapadnou“ mezi majoritní Japonce. V Brazílii je rasová identita více flexibilní (pružnější), a je o něco více než jen připsaný status. Brazilská rasová klasifikace totiž věnuje více pozornosti fenotypu.

Fenotyp představuje všechny evidentní (zcela jasné a patrné) znaky jedince, jeho „manifestaci biologie“, tj. vnější projevy anatomie a fyziologie. (Poznámka: phenotype= souhrn všech znaků a vlastností zjistitelných na konkrétním jedinci, resp. vnější projev jednoho nebo více genů na organismus, který je výsledkem spolupráce genotypu, tj. genetické výbavy, s prostředím (Cf. RELICHOVÁ 2000).

Existují tisíce evidentních (zřetelných) fyzických, resp. tělesných znaků, od barvy kůže, tvaru vlasů (průběh, průřez), které jsou vesměs viditelné, až po krevní skupiny, barvoslepost, produkci enzymů ap., které jsou testovány při laboratorních vyšetřeních.

Fenotyp Brazilců, a rasové označení, se mohou měnit vlivem environmentálních faktorů, jako je např. opalování (působení UV záření slunečního osvětlení).

Z historických důvodů, hnědší či snědí Brazilci (s více pigmentovanou kůží) mají obecně ve srovnání s Brazilci se světlejší (bílou) kůží tendenci být chudší. Když brazilská panovnice Isabela v r. 1889 zrušila otroctví, osvobození muži a ženy nedostali ani půdu, ani nějaké jiné reparace (náhrady škod otroctvím způsobené). Pak tito lidé brali jakoukoliv práci, která byla k dispozici. Například, osvobození otroci, kteří založili vesnici *Arembepe*, kterou autor této knihy (Kottak) studoval od r. 1962, se začali věnovat rybářství. Mnoho Brazilců (včetně potomků otroků) je chudých, protože jim chybí rodinná tradice (historie) příchodu do země nebo komerční úspěch (majetek, bohatství) a proto, že společenský vzestup je velmi obtížný.

Stále až dosud, zejména ve městech, jsou to chudí, snědí (hnědší, tj. s tmavěji zbarvenou kůží), kteří čelí nejsilnější diskriminaci.

Porovnáme-li korelace (souvztažnost, vzájemnou souvislost či závislost) mezi chudobou na straně jedné a tmavou barvou kůže (snědou, hnědší) na straně druhé, zjistíme, jak je brazilská rasová klasifikace ovlivněna třídní strukturou (rozvrstvení společnosti do sociálních tříd), tak že, kdo má světlou kůži (bílou) a současně je chudý, je vnímán a klasifikován jako tmavší než osoba, která má srovnatelně stejnou barvu kůže, ale je bohatá. Rasové označení či charakteristiku pro majetnou a bohatou osobu, která má tmavou pleť, bude mít tendenci barvu kůže „zesvětlit, z čehož vznikl brazilský výraz „pracháč-běloch“ (money white).

Ve Spojených státech, zase naopak rasa a společenská třída sice koreluje (vzájemně souvisí), ale rasová klasifikace se společenskou třídou nemění. V důsledku pravidla „nižšího původu“, rasová identita je v USA připsaná (atributální) status, pevně stanovený (fixní), neměnný a celoživotní, nehledě na fenotyp nebo ekonomický status.

Jedním z příkladů, které ilustrují absenci (nepřítomnost) pravidla „nižšího původu“ v Brazílii je skutečnost, že (na rozdíl od Spojených států) sourozenci (zejména nevlastní, kteří mají jen jednoho společného rodiče), mohou patřit k různým rasám, pokud jsou fenotypicky rozdílní.

Arembepe má smíšenou a fyzicky rozmanitou a různorodou populaci, což odráží generace přistěhovalců, tj. imigrantů, a vzájemné sňatky (mezi příslušníky odlišných rasových, společenských nebo náboženských skupin), zde mezi usedlými generacemi zakladatelů a „přespolními“, lidmi přišedšími zvenku. Někteří vesničané mají tmavší pleť, jiní světlejší. Rysy obličeje, barva očí a typ vlasů jsou rovněž rozmanité (variabilní).

Ačkoliv *Arembepe* je fyzicky heterogenní (různorodá), ekonomicky je homogenní (stejnorodá) – místní obyvatelé či (staro) usedlíci se nepozvedli či nevymanili z nižší společenské třídy. Při takové ekonomické uniformitě (jednotnosti) majetkové kontrasty (odlišnosti a protiklady) neovlivňují rasovou klasifikaci, kterou obyvatelé *Arembepe* zakládají na fyzických rozdílech, které vidí či pozorují mezi jednotlivými lidmi.

Protože fyzické charakteristiky se mění (např. sluneční záření mění barvu kůže a vlhkost vzduchu zase tvar vlasů), mění se i rasová terminologie (pojmy, pojmenování). Kromě toho, rasové rozdíly jsou pro běžný život komunity tak bezvýznamné (insignifikantní), že lidé často zapomínají pojmenování, které používali pro jiné. Někdy dokonce zapomínají i ta slova, která použili pro sebe samotné. Aby autor těchto řádků (Kottak) dospěl k tomuto závěru, navykl si ptát se stejného člověka v různé dny, aby řekl jaké rasy jsou jiní vesničané a jaké rasy je on sám. Ve Spojených státech je autor vždy bělochem (white) nebo Euroameričan (Euro-American), ale v *Arembepe* měl řadu pojmenování. Kromě *branco* (bílý-white), autor mohl být *claro* (světlý-light), *louro* (blondýn-blond), *sarará* (zrzavý se světlou kůží-light skinned redhead), *mulato claro* (světlý mulat-light mulatto), nebo jen *mulato* (mulat-mulatto).

Rasová pojmenování, která vesničané užívali k popisu autora nebo kohokoliv jiného, se měnila od osoby k osobě, z týdne na týden, ale i ze dne na den. Informátor autora, muž s velmi tmavou barvou kůže, celou dobu měnil pojmenování (termíny), které používal i sám na sebe: od *escuro* (tmavý, snědý), až po *preto* (černý) a *moreno escuro* (tmavý brunet).

Americký i japonský rasový systém jsou výtvoři spíše na dílčích (partikulárních) kulturách, než na nějakém vědeckém nebo dokonce přesném popisu biologických rozdílů lidí. Brazilská rasová klasifikace je rovněž kulturním konstruktem, ale Brazilci rozvinuli způsob popisu biologické rozmanitosti člověka a jeho rozrůzněnosti (diverzity), který je detailnější, plynulejší a proměnlivější i ohebnější (flexibilní) či přizpůsobivější, a to více než systémy používané v jiných kulturách. V Brazílii chybí japonská rasová averze (nechut', odpor, nenávisť) a proto zde také chybí nějaké pravidlo původu (rule of descent), podobné tomu, které připsuje rasový status ve Spojených státech (HARRIS 1964; DEGER 1970).

Fungování pravidla descendence (rasová příslušnost podle předků) nám umožní pochopit, proč populace označované slovem „černý“ (black) a „Indiáni“ (původní domorodí

Američané) ve Spojených státech narůstají, ale v Brazílii se naopak zmenšují. Americká kultura zařadí všechny děti „smíšené krve“ do minoritní kategorie (menšinové skupiny), která tím početně vcelku vzrůstá. V Brazílii potomky ze smíšených manželství (tj. míšenců) naopak zařadí do nějaké přechodné kategorie (intermediate) tím, že využijí široké škály, resp. širší nabídky etnických nebo rasových označení. Brazilec s jedním bílým (*branco*-white) a jedním černým (*preto*-black) rodičem není skoro nikdy nazýván *branco* nebo *preto*, ale místo toho nějakým mezistupněm, přechodným termínem (pojmem) jakých je k dispozici na tucty. Ve Spojených státech tyto přechodné kategorie chybí, což jsou právě kategorie v Brazílii velmi rozšířené až nadmíru přebujelé. Brazilští asimilovaní Indiáni (tj. již včlenění do většiny) se nazývají *cabolôs* spíše než *indios* nebo se nazývají speciálním kmenovým jménem jako *Kayapo* nebo *Yonami*.

Podle pravidla hypodescendence, naopak kdokoliv může mít právě jednoho indiánského předka ze čtyř prarodičů nebo osmi praprarodičů a stále je vnímán jako „Indián“ a je tak klasifikován, a dokonce může mít i kmenovou identitu (tj. ztotožnění s nějakým určitým indiánským kmenem).

Po staletí Spojené státy i Brazílie měly smíšené populace, s předky z původní domorodé Ameriky (Indiány), Evropy, Afriky i Asie. Ačkoliv „rasy“ se mísily v obou zemích, v americké a brazilské kultuře byl výsledek odlišný. Historické důvody pro tento kontrast (nápadný rozdíl až protiklad) leží v rozdílných charakteristikách „setlerů“, tj. osídlenců, resp. osídlitelů (osadníků, kolonistů) v obou zemích. Většina anglických prvních (časných, raných) kolonistů, kteří přicházeli do Spojených států, byli muži, ženy a celé rodiny, zatímco portugalské kolonisty byli většinou jen muži – obchodníci, kupci, spekulanti a dobrodruzi. Mnoho těchto portugalských mužů si bralo za manželky domorodé ženy (Native Americans) a své „rasově smíšené“ děti (míšence) uznávali za své přímé potomky a dědice. Podobně jako jejich americké protějšky, brazilští majitelé plantáží (plantážníci) měli pohlavní styk se svými otrokyněmi. Ale brazilští „landlordi“ či latifundisté (vlastníci velkého komplexu pozemků patřících jednomu majiteli) pak často dětem z těchto svazků či poměrů vzniklých, z demografických i ekonomických důvodů, dávali svobodu. (Někdy to byly jejich jediné děti!) Osvobození či svobodní potomci pánů a otroků se stávali dohlížiteli či dozorce na plantážích nebo předáky (přední dělník, dílovedoucí) a zaplňovali střední pozice, resp. středně výhodná či významná místa v rozvíjející se brazilské ekonomice.

Nebyli klasifikováni jako otroci, resp. nebyli již zařazováni mezi otroky, nýbrž mohli splynout s novou střední třídou. Žádné pravidlo hypodescendence, které by zajišťovalo, aby bílí a černí byli odděleni, v Brazílii tak nikdy nevzniklo. (Viz HARRIS 1964; DEGLER 1970.)

BIOLOGICKÁ RASA: DISKREDITOVANÝ POJEM

(Biological Race: a Discredited Concept)

(Poznámka: diskreditace=ztráta důvěry, důvěryhodnosti)

Je jasné, že rasy jsou kulturně konstruované kategorie, které mají málo společného se skutečnými biologickými rozdíly mezi lidmi.

Kromě toho, platnost čili validita pojmu „rasa“ jako biologického termínu byla již zdiskreditována, tj. ztratila důvěryhodnost.

Z historického hlediska se badatelé pokoušeli studovat humánní diverzitu, tj. různotvarost, rozmanitost a různorodost člověka ve dvou hlavních směrech: 1) rasovou klasifikací (třídění lidí či lidstva do tzv. „ras“), která byla zavržena (odmítnuta, zamítnuta) a 2) soudobým explanatorním (vysvětlujícím) přístupem, který se zaměřuje na porozumění, výklad a osvětlení viditelných specifických rozdílů mezi lidmi.

V následujícím bude podán stručný kritický přehled obou přístupů. Nejprve budou diskutovány problémy rasové klasifikace a poté jeden příklad explanačního přístupu k problému biologické diverzity člověka.

Rasová klasifikace se ocitla mimo zájem a bez podpory biologie z několika důvodů, ačkoliv byla v minulosti velmi populární.

Hlavním důvodem je, že vědci mají velké potíže či problémy seskupovat jedince a vytvářet tak specifické skupiny a zařazovat lidi do izolovaných (samostatných) a distinkčních (zřetelně navzájem odlišných a rozlišovacích) rasových jednotek. U rasy se předpokládá reflexe (odraz) skutečnosti, že existuje *genetický materiál* společně sdílený všemi jejich členy. Ale na počátku první badatelé k rasové identifikaci používali pouze *fenotypické znaky* – obvykle barvu kůže jako nejviditelnější znak.

Fenotypický přístup k rase je problematický z řady důvodů: které znaky budou či mají být při rozdělování odlišně vypadajících lidí do ras, resp. pro určení rasy, nejdůležitější, na prvním místě – primární? Měly by rasy být determinovány (určeny a vymezeny) výškou těla, váhou těla, tvarem těla, rysy obličeje, zuby, tvarem lebky nebo barvou kůže?

Podobně jako jejich spoluobčané, i první evropští antropologové, jako prioritnímu znaku (nejdůležitější, přednostní), dávali přednost – barvě kůže.

Fenotypické znaky, jako je například právě barva kůže, byly nejnápadnější i dřívějším badatelům, a zároveň to byly právě ty charakteristiky, jimž byla připisována arbitrární kulturní hodnota k záměrné diskriminaci.

Genetická variabilita (různost, rozmanitost), například rozdíly v krevních skupinách apod., které nebyly přímo pozorovatelné, nebyly též využívány, a ani v prvních rasových klasifikacích nefigurovaly.

Mnohé učebnice nebo jiné studijní texty a encyklopedie dosud proklamují existenci tří velkých ras: bílé (the white), černé (the black) a žluté (the yellow). Taková simplexní (povrchní a zjednodušená) rasová klasifikace ovšem byla ve shodě (kompatibilní) s politickým využitím rasy, jako znaku moci či síly během éry kolonialismu na konci 19. a počátku 20. století. Tripartitní (trojstranné) schéma drželo bílé Evropany elegantně „pěkně daleko“, tj. odděleně od poddaných či podřízených Afričanů a Asiatů. Koloniální říše se začaly rozpadat a vědci začali zpochybňovat zavedené rasové kategorie až po 2. světové válce.

Jeden nápadný či očividný problém rasových označení založených na „barvě“, co politici zcela přehlíželi, je, že pojmy, resp. termíny (názvy) nejsou schopny dostatečně přesně popsat samotnou barvu kůže. Tzv. „bílé“ lidé jsou víceméně světle růžoví, béžoví (pleťová barva) nebo opálení, než skutečně bílí. „Černí“ lidé mají různé odstíny hnědi a „žlutí“ jsou béžoví nebo snědí či nahnědlí.

Ale tyto termíny byly rovněž definovány synonymy, které zdánlivě znějí více „vědecky“: kavkazoidní, negroidní a mongoloidní (Caucasoid, Negroid, Mongoloid). Jiným problémem tripartitního systému je, že mnoho lidských populací do žádné z těchto „velkých ras“ vůbec nezapadá. Například, kam můžeme zařadit Polynésany?

Polynésie je trojúhelník ostrovů v Jižním Pacifiku (na jihu Tichého oceánu), který tvoří na severu Havaj (Hawai), na východě Velikonoční ostrovy (Easter Island), a na jihovýchodě Nový Zéland (New Zealand). Řadí „bronzová“ barva kůže Polynésany mezi kavkazoidní plemeno nebo k plemenu mongoloidnímu?

Někteří vědci zkoumající tento problém, rozšířili proto tripartitní (trojstranné) schéma ještě o Polynéskou „rasu“.

Původní, domorodí Američané představují další problém. Jsou „rudí“ nebo „žlutí“? A zase někteří vědci přiřadili k hlavním rasovým skupinám ještě pátou rasu - „rudou“ (rudokožci, rudoši) čili americké Indiány (Amerindians).

Mnoho lidí na jihu Indie má tmavou kůži, ale vědci se zdráhali je klasifikovat či přiřadit k "černým" Afričanům, kvůli „kavkazoidnímu“ vzhledu, obličejovým rysům a tvaru vlasů. Někteří proto vytvořili z těchto lidí zvláštní rasu.

A co australští domorodci, Australci – Aboriginálové, což jsou lovci a sběrači, praobyvatelé nejizolovanějšího světadílu. Barvou kůže by mohli někteří domorodí Australci patřit do stejné rasy jako tropičtí Afričané. Ale spodobá s Evropany, zejména co do barvy vlasů (blond nebo rutilní, tj. světlé až narudlé, ryšavé, zrzavé apod.), vedly některé vědce ke klasifikaci kavkazoidního plemene. Ale neexistuje žádný důvod, natož důkaz, že by Australci jim byli geneticky nebo historicky bližší. Proto vědci zkoumající tento problém často považují australské Aboriginály též za zvláštní rasu.

Nakonec Samové (Křováci-Bushmen) z pouště Kalahari v jižní Africe. Vědci vidí barvu jejich kůže jako kolísající od odstínu hnědé až po žlutou. Ti, kteří vnímají barvu jejich kůže jako "žlutou", je zařazují do stejné kategorie jako Asiaty. Teoreticky lidé stejné rasy sdílejí navzájem recentnější (nedávnější) společné předky než s příslušníky rasy jiné. Ale pro nějaké recentní společné předky Křováků a Asiátů neexistuje vůbec žádný důkaz. Poněkud logičtější řadí někteří vědci Křováky k tzv. rase kapoidní, resp. Kapské rase (podle Cape of Good Hope=Mys dobré naděje), která je chápána jako odlišná od jiných skupin obývajících tropickou Afriku.

Podobné problémy vyvstanou vždy, když se za základ rasové klasifikace použije jen jeden samostatný znak. Pokusy k takovému účelu použít rysy obličeje, tělesnou výšku a váhu nebo nějaké jiné fenotypické znaky, přinesly vždy dalekosáhlé potíže či problémy.

Například, *Nilotes*, domorodí, původní obyvatelé oblasti horního Nilu v Ugandě a Sudanu. Niloté mají tendenci k vysokým postavám a mají dlouhé, úzké nosy.

Někteří Skandinávci jsou ovšem také vysocí s podobně úzkými nosy. Při vzdálenosti mezi jejich zeměmi ovšem jejich příslušnost k jedné rase má jen malý smysl, resp. postrádá jakýkoliv smysl. Neexistuje žádný důvod se domnívat, že Niloté a Skandinávci jsou spolu nějak více spřízněni, než s bližšími populacemi s odlišnými typy nosů.

Bylo by tedy lepší brát za základ rasové klasifikace kombinace fyzických znaků ?

To sice může některé ze shora zmíněných problémů obejít, ale současně vyvstanou problémy nové.

Především, barva kůže, výška či velikost postavy, tvar lebky, rysy obličeje (forma nosu, tvar očí, tloušťka rtů) netvoří nějaký jednotný celek. Například, lidé s tmavou kůží mohou být vysokorostlí i nízkorostlí (velcí a malí) a vlasy mohou mít od rovných až po kadeřavé či kudrnaté.

Tmavovlasé populace (bruneti) mohou mít kůži tmavou i světlou, s různými tvary lebek, s různými obličejovými rysy a různou velikostí a tvarem těla.

Počet takových kombinací je nesmírně velký a míra jakou se dědičnost versus prostředí podílejí na takových fenotypických znacích je začasť zcela nejasná.

Existuje pak i definitivní (konečná a poslední) námitka proti rasové klasifikaci založené na fenotypu.

Fenotypické znaky či charakteristiky, na nichž jsou založeny rasy, teoreticky odrážejí (reflektují) sdílený genetický materiál, který zůstal po dlouhé časové období stejný, resp. neměnný. Ale fenotypické podobnosti a rozdílnosti nemají jen genetickou bázi.

Změnou prostředí, které ovlivňuje jedince v období růstu a vývoje, se rozpětí a výkyvy fenotypických znaků populace mohou měnit i bez nějaké změny genetické.

Existuje řada příkladů. Na počátku 20. století antropolog Franz BOAS (1940, 1966) popsal změny ve tvaru lebky u dětí Evropanů, kteří migrovali (přesídlili) do Spojených států.

Důvodem nemohla být změna genetická, protože evropské imigranti měli tendenci se ženit či vdávat jen mezi sebou. Některé z jejich dětí se narodily v Evropě a ve Spojených státech pouze vyrostly a byly vychovány. Změny vyvolalo něco jiného, něco nového v novém

prostředí, pravděpodobně ve stravě, výživě, stravovacích návycích (dietě). V současné době již víme, že průměrná tělesná výška a váha jsou obecně ovlivněné dietetickými rozdíly a nemají nic společného s rasou a genetikou.

VYSVĚTLENÍ BARVY KŮŽE (Explaining Skin Color)

Tradiční rasové třídění čili klasifikace předpokládaly a považovaly za samozřejmé, že biologické charakteristiky (znaky) byly fixovány dědičností (hereditárně, tj. dědily se), byly stabilní (ustálené, stálé) a neměnily se po dlouhá časová období.

Nyní víme, že biologické podobnosti neukazují nutně a nevyhnutelně na recentní (nynější nebo nedávné) předky, resp. původ, rodovou linii.

Například, tmavou barvu kůže (tmavá pleť, snědá, černá) mohou mít jak Afričané z tropů, tak i domorodí Australci z jiných důvodů, než že by museli mít společné předky.

Dnes není možné definovat rasu biologicky!

Nicméně, vědci značně pokročili i v otázce výkladu či vysvětlení (explanace) variability (rozmanitosti) barvy kůže – o níž se kdysi myslelo, že má primární význam (prvotní a základní význam či hodnotu, signifikanci) pro definování ras – spolu či současně s mnoha dalšími znaky lidské diverzity (rozmanitosti a různorodosti).

V dalším se text o rasách posune od klasifikace k *explanaci* (výklad a vysvětlení), kde klíčovou roli hraje přírodní výběr.

Přírodní výběr (*natural selection*) je teorie, kterou originálně formulovali Charles DARWIN a Alfred Russel WALLACE.

Přírodním výběrem rozumíme proces (děj, postup, sled událostí, resp. změn) v němž příroda vybírá a odděluje (selektuje) ty formy života, které jsou nejschopnější (nejvíce vhodné, způsobilé, připravené, tj. „fit“) přežít a reprodukovat se (rozmnožovat) v daném prostředí.

(Poznámka: přírodní výběr čili **selekce** je proces, při němž některé genotypy v populacích přispívají do genového fondu větším podílem než jiné genotypy. RELICHOVÁ 2000.)

Během doby méně zdatné organismy postupně vymírají a zvýhodněné typy přežívají tím, že mají více potomků.

Role přírodního výběru při vzniku variability barvy kůže bude ilustrovat explanační přístup k biologické diverzitě člověka. Srovnatelná vysvětlení byla samozřejmě provedena i pro řadu dalších případů variability člověka, ale zde již není pro detailní diskusi dostatek prostoru.

Barva kůže je komplexní (celostní a složitý) znak, který je ovlivňován řadou genů – kolika přesně však dosud není známo.

Melanin je chemická látka, kterou vytváří buňky epidermis (pokožky), vnější vrstvy kůže. Melaninové buňky u lidí s tmavě zbarvenou kůží vytváří více a větší granule čili zrna melaninu než u lidí se světlou či světlejší kůží. Melanin tím, že zachycuje (cloní, stíní, tvoří ochranný štít) ultrafialové záření slunečního osvětlení (UV), chrání proti vzniku různých chorob, včetně opálení či spálení kůže na slunci a rakovině kůže.

Před 16. stoletím téměř všichni lidé (resp. populace) s velmi tmavou kůží žili v **tropích**, v pásmu asi 23° severně a jižně od rovníku, mezi obratníkem Raka a obratníkem Kozoroha. Souvislost mezi tmavým zbarvením kůže a tropickým habitatem (lokalita, obývaná oblast, přirozené prostředí) existovala po celém Starém světě, kde hominidi žili miliony let.

Nejtmavější populace Afriky se nevyvinuly ve stinných rovníkových deštných pralesích, ale na slunečných územích travnatých pláních čili savanách. Když tyto populace opouštěly tropy, barva kůže zesvětlela. Blížíme-li se k severu Afriky, existuje postupný přechod barvy kůže od tmavě hnědé až ke středně hnědé. Barva kůže je stále světlejší, jdeme-li přes Střední Východ

do Jižní Evropy a přes Střední Evropu dále na sever. Jižní, tropická barva kůže je stále světlejší.

V Amerikách, naopak, tropické populace neměly kůži tak silně tmavou. Je to proto, že osídlení Nového světa Asijci se světlejší kůží, kteří byli předchůdci domorodných Američanů, bylo relativně recentní, tj. nedávné, pravděpodobně ne více než před 30 000 lety.

Jak tedy, nehledě na migraci, můžeme vysvětlit zeměpisné rozdělení (geografickou distribuci) barvy kůže ?

Odpověď poskytuje právě přírodní výběr. V tropech, s intenzivním UV zářením slunce, je nechráněný povrch člověka ohrožován spálením na slunci, které může zvyšovat náchylnost k závažným chorobám. To představuje (prokazuje i způsobuje) selektivní čili výběrové *znevýhodnění* lidí se světlejší kůží, tj. s menší nadějí na úspěch v přežití a rozmnožování v tropických podmínkách. (Pokud ovšem nezůstávají doma, tj. uvnitř příbytků, nebo nepoužívají kulturních výdobytků, jako slunečníků či pleťových krémů, aby se chránili před přímým sluncem.)

Sluneční opálení rovněž zhoršuje či snižuje pocení a propustnost kůže (kůže "špatně dýchá"). To je druhý důvod, proč světlá kůže v daném tropickém horku či vedru může omezovat schopnost žít a pracovat v rovníkových podmínkách (ekvatoriálním klimatu).

Třetí nevýhodou světlé kůže v tropech je, že extrémní expozice UV záření (nejvyšší stupeň vystavení) může u lidí vyvolávat vznik rakoviny kůže (BLUM 1961). Ovšem rakovina kůže není vždy či běžně fatální (nekončí vždy úmrtím), ale pokud ano, pak samozřejmě reprodukce definitivně končí. To zpochybňuje hypotézu, že rakovina kůže hraje významnou roli činitele (agens) či hybné síly přírodního výběru (selekční tlak), neboť nevede k diferenciaci reprodukce, tj. rozdílnému úspěchu v rozmnožování).

Čtvrtá nevýhoda související se světlou kůží v tropech je diskutována v dalším.

W.F.LOOMIS a jiní, vysvětlují světlou a tmavou barvu kůže v pojmech hybných sil přírodního výběru, tj. selekčním tlakem. LOOMIS se zaměřuje na úlohu UV záření jako stimulatoru povzbuzujícího tvorbu čili produkci vitamínu D v lidském těle. Nezahalené (neoděné, nezakryté, nahé) tělo může syntetizovat vitamín D přímo za slunečního záření. Ovšem, v podmračeném podnebí (zatažená obloha, clona mraků), které je i dosti chladné, aby se lidé oblékali po většinu roku (jako v severní Evropě, kde se světlá barva kůže vyvinula), oblečení pak brání produkci vitamínu D. Nedostatek vitamínu D (avitaminosa) rovněž brání vstřebávání vápníku (kalcia) ve střevě, a může se rozvinout nutriční choroba (z nedostatku výživy a avitaminózy D) známá jako *křivice* (rhachitis, riskets). Křivice vyvolává měknutí a deformace kostí (znetvoření, změny tvaru). U žen deformace pánevních kostí (pánve) může zabránit porodu dítěte.

V severních oblastech existoval selekční tlak proti tmavému zbarvení kůže, protože melanin zachycuje UV záření. Během severských zim světlá barva kůže maximalizuje pohlcování (absorpci) UV záření na nejvyšší možnou míru, a to jen na několika málo místech těla, která jsou vystavena přímému slunečnímu osvětlení. Jestliže ve stravě chybí vitamín D, redukováný melanin, resp. jeho snížené množství, tak selektivně favorizovaný, tzn., že je pro přírodní výběr výhodou. Co se týče produkce vitamínu D, světlá kůže je výhodná na stinném severu (s menším slunečním svitem), ale naopak nevýhodná v tropických oblastech zalitých sluncem. LOOMIS předložil hypotézu, že tmavá barva kůže chrání tělo před *nadprodukcí* vitamínu D odstíněním UV záření. Příliš velké množství tohoto vitamínu může vést až k potencionálně fatálnímu stavu (*hypervitaminóza D*), depozita kalcia (ukládání vápníku) do měkkých tkání a jejich nahromadění, zejména v ledvinách, může vést k jejich selhání. Dalšími symptomy (příznaky, projevy) hypervitaminózy D jsou vznik žlučových kamenů, problémy kardiovaskulárního aparátu (srdce a cév) a onemocnění kloubů.

Tato diskuse (rozprava) o barvě kůže především měla ukázat, že společní předci nemusí být jedinou příčinou biologické podobnosti. K diverzitě člověka (rozmanitosti a různorodosti lidstva) více přispívá přírodní výběr.

STRATIFIKACE A „INTELIGENCE“

(Stratification and „Intelligence“)

(Společenské rozvrstvení, resp. společenské třídy a tzv. „intelligence“)

(Poznámka: intelligence = 1) účelná a úspěšná adaptace čili přizpůsobení člověka v reálném světě; 2) schopnost názorně nebo abstraktně myslet v řečových, numerických, časo-prostorových vztazích a nalézat řešení problému; 3) společenská skupina tvořená duševními pracovníky (inženýry, lékaři, učiteli, vědci, umělci). (Slovník cizích slov, SPN, Praha 1996.)

Vidíme, že vědci přesunuli svou pozornost od rasové *klasifikace* k *explanaci* biologické diverzity, tj. od třídění lidí do ras k výkladu a vysvětlení biologické rozmanitosti a různorodosti člověka, resp. lidstva.

Rasa již dávno není považována za validní (platný, hodnověrný) biologický koncept či pojem. (Poznámka: validita=platnost: co a do jaké míry odpovídá skutečnému jevu.)

Rasa má smysl pouze ve společenských (sociálních), kulturních a politických souvislostech, resp. pojmech.

Po staletí společenské skupiny, které měly moc, využívaly rasové ideologie k ospravedlnění, vysvětlení a zachování privilegovaného (výsadního) společenského postavení.

Dominantní (majoritní) skupiny deklarovaly čili prohlašovaly minority (menšinové skupiny) za *vrozeně* (tj. přirozeně), resp. biologicky méněcenné (inferiorní, nižší, horší, podřízené).

Rasové ideje jsou využívány k tomu, aby podněcovaly a vyvolávaly názory, že společenská méněcennost a předpokládaný nedostatek inteligence, schopností, charakteru, přitažlivosti (atraktivitě), jsou *neměnné a nezměnitelné* a přecházejí z generace na generaci.

Tato ideologie brání a chrání či obhajuje danou sociální stratifikaci (společenské rozvrstvení, zařazení do společenských vrstev, resp. tříd) jako nevyhnutelný, osudový, trvalý a „přirozený“ fakt, který je podložený biologicky a nikoliv společensky.

Tak nacisté dokazovali nadřazenost Árijské rasy, evropští kolonialisté prosazovali a uplatňovali „obtížnou povinnost a zodpovědnost bílého muže“. Jižní Afrika institucionalizovala „*apartheid*“, tj. uzákonila oddělování ras, vedoucí k diskriminaci jiného než bělošského obyvatelstva různými omezeními.

Opět a zase se opakuje nutnost ospravedlnovat zneužívání, využívání a vykořisťování minorit a domorodců těmi mocnými, kteří propagovali vrozenou méněcennost utlačovaných.

Ve Spojených státech domnělá či předpokládaná superiorita, tj. nadřazenost bělochů, byla kdysi standardní doktrínou segregacionistů (soustava zásad segregace, tj. oddělení, vyloučení, projev rasové diskriminace, zabraňování styku bílých a barevných občanů).

Víra v biologicky založenou méněcennost domorodých Američanů (Indiánů) byla hlavním důvodem a důkazem (argumentem) pro jejich ničení, zabíjení, resp. vyvražďování, věznění a vůbec přehlížení a opomíjení.

Ovšem, antropologové však přece dobře vědí, že většina rozdílností v chování (behaviorální variace) u většiny soudobých lidských skupin se zakládá více na kultuře a ne na biologii.

Kulturní podobnosti, resp. společné rysy odkrývají a ukazují tisíce etnografických studií, které nás nenechávají na pochybách, že duševní schopnosti pro kulturní evoluci (rozvoj, vývoj) jsou u všech lidských skupin či populací stejné a rovnocenné. Excelentním příkladem (vynikající, znamenitý) je, že uvnitř nějaké *stratifikované* společnosti, tj. společnosti, která je rozvrstvena

ve společenské skupiny či třídy, *rozdíly* ve výkonnosti mezi různými společenskými a etnickými skupinami odrážejí (reflektují) daleko více rozdílné zkušenosti, praxi, možnosti a příležitosti, než nějaký biologický „make up“ (úprava, maska, sestava, složení, skladba, nalíčení). Stratifikované společnosti jsou takové, které mají výrazné rozdíly v majetku, bohatství a prestiži (kouzlo, význam, vážnost i vnější lesk) mezi jednotlivými vrstvami společnosti, resp. třídami.

Stratifikace, společenské rozrůznění a rozvrstvení, předsudky a ignorance (nevědomost, neznalost) stále existují. Propagují, tj. dále šíří a neustále předávají dalším generacím chybnou víru či omyl, že neštěstí a chudoba jsou výsledkem nějaké vrozené neschopnosti, resp. absence (chybění) rozumových schopností, inteligence, zručnosti a dovedností, obratnosti, resp. nadání a talentu.

Občasné doktríny (poučky) o vrozené nadřazenosti jsou předkládány (znovu vytahovány na světlo) dokonce i vědci, kteří konec konců či přece jenom sřezí to, že sami pocházejí z privilegované vrstvy společnosti (zvýhodněné, protěžované, protekční).

Ze soudobých příkladů je asi nejznámější tzv. „jensenismus“, pojmenovaný podle edukačního psychologa Arthura Jense (JENSEN 1969, HERRSTEIN 1971), jejího navrhovatele a zastávce (proponenta). Jensenismus je vysoce sporná (problematická, pochybná, podezřelá) interpretace čili výklad pozorování, že Afroameričané, v průměru dosahují v inteligentních testech méně dobrých výsledků než Euroameričané. Jensenismus tvrdí, že černoši jsou vrozeně (hereditárně, tj. dědičně) neschopni těchž výkonů jako běloši.

(Poznámka: v českém prostředí viz kontroverzní, nevědecká a rasistická, ale současná kniha: BAKALÁŘ, P. „Tabu v sociálních vědách“. Votobia, Praha 2003).

Environmentální explanace, vysvětlení vlivů společenského prostředí na výsledky testů inteligence (tj. skóre, bodů=kvantitativní výsledek psychologických testů) jsou mnohem přesvědčivější než genetická dogmata (dogma=základní teze nepřipouštějící námitky).

Vysvětlení prostředím (environmentální explanace) popírá, že někteří lidé mohou být vrozeně inteligentnější (chytřejší, bystřejší) než jiní. V kterékoliv společnosti je talent jednotlivců, různý, rozdílný a různorodý (z různých genetických a environmentálních důvodů varíruje).

Environmentální explanace popírá, že takové rozdíly lze generalizovat (zevšeobecnit, vztahovat na celou skupinu, z části usuzovat na celek).

Stejně, když nestranně mluvíme o individuální inteligenci, musíme se ovšem rozhodovat, která z mnoha schopností je ta správná, resp. přesná míra inteligence.

Psychologové navrhli řadu testů, resp. několik druhů testů, na měření inteligence, ale všechny jsou nějakým způsobem problematické. Dřívější či první inteligentní testy vyžadovaly zacházení se slovy či zpracování (manipulaci) slovního materiálu. Takové testy ale neměřily např. schopnosti učení nijak přesně, a to z několika důvodů. Například, jedinci, kteří se již jako děti učili zároveň dva jazyky, tj. byli dvojjazyční (bilingvní), nedosahují průměrně v testech na slovní (verbální) inteligenci tak dobrých výsledků, jako ti, kteří se naučili jen jednomu jazyku. Bylo by ovšem zcela absurdní (nesmyslné a odporující zdravému rozumu) předpokládat, že děti ovládající dva jazyky jsou méně inteligentní, resp. mají nižší inteligenci. Jedním z vysvětlení může být, že bilingválové mají slovní zásobu (slovník), pojmy, verbální dovednosti (obratnost, zručnost, šikovnost), a frazeologii v obou jazycích, ale jejich schopnost manipulovat jen jedním nebo jen druhým jazykem trochu trpí.

Většina testů byla vypracována vzdělanými lidmi v Evropě a Severní Americe. Tyto testy pak reflektují zkušenost lidí, kteří je navrhli.

Není nic překvapujícího na tom, že děti ze střední a horní společenské třídy jsou v testech inteligence lepší, protože se pravděpodobně setkaly se standardy a s průpravou k testovacím kritériím (marker) již ve škole a v průběhu vzdělávání.

Četné studie prokázaly, že výsledky akademického testu úspěšnosti (SATS=Scholastic Achievement Tests), možná obdoba českého Testu studijních předpokladů nebo SCIO),

mohou být zlepšeny školením a soustavnou přípravou. Rodiče, kteří si mohou dovolit 500 \$ (USD) na přípravný kurz SATS, zvyšují šance svých dětí dosáhnout vyššího skóru, tj. získat více bodů.

Standardizované, tj. jednotně upravené přijímací zkoušky na vysokou školu, jsou podobné jako inteligenční testy (IQ), v nichž se měří údajné inteligenční vlohy a schopnosti. Mohou to měřit, ale současně odrážejí i typ a kvalitu předběžného středoškolského vzdělání (v ČR např. gymnázií), jazykové a kulturní zázemí a majetkové poměry rodičů.

Neexistuje žádný test, který by byl nestranný a nezávislý (objektivní) a nezatížený třídními, etnickými a kulturními vlivy.

Testy totiž stále měří jen minulost, tj. historii vzdělávání konkrétního jedince, a nikoliv budoucnost, tj. potenciál pro budoucí vzdělávání (tj. souhrn možností a schopností něco udělat). Jako standard pro to, co by kdo měl znát v daném chronologickém (kalendářním) věku, testy používají průměrné výkony příslušníků střední společenské třídy.

Kromě toho, testy jsou obvykle prováděny a řízeny bělochy ze středních společenských vrstev, kteří je i zadávají a dávají instrukce (příslušné pokyny), a to v jazyce či dialektu, s nímž děti, které mají být testovány, nemusí být vždy dobře či důvěrně obeznámeny.

Výsledky testů se zvyšují, když subkultury, socio-ekonomické a jazykové prostředí a průprava (výchova, původ, vlivy) testovaných a testujících (tj. lidí, kteří testy připravují a vyhodnocují) jsou si podobné (WATSON 1972).

Vzhledem k obtížím navrhnout, resp. vypracovat test nezávislý na dané kultuře, psychologové vytvořili i řadu testů neverbálních (tj. beze slov) v naději nalézt takový způsob testování, který není spojen či svázán s nějakou konkrétní kulturou.

V jednom takovém testu individuální skór, tj. jednotlivé body, se zvyšuje přiřazováním částí těla k figurce (stick figure=schematický panáček z čárek). V testech na principu "bludiště" zase subjekty zakreslují svoji cestu různými spleťnými, křivolakými a slepými uličkami (maze test). Skóre (počet bodů) pak narůstá s rychlostí dokončení. U jiných testů rovněž celkové skóre závisí na rychlosti, např. doplňování geometrických tvarů do příslušných celků.

Všechny tyto testy jsou ovšem rovněž omezeny kulturou, resp. jsou kulturně vymezené, neboť americká kultura klade důraz na rychlost a soutěživost na rozdíl od kultur neindustriálních.

Příklady kulturních předpojatostí a jednostranností (sklonů a dispozic) při testování inteligence se vyskytují hojně a velmi často.

Takové systematické chyby (bias) především ovlivňují výkon u lidí z jiných kultur, ale i mezi různými skupinami lidí uvnitř jedné kultury, jako jsou například původní domorodí obyvatelé Ameriky (Indiáni) ve Spojených státech. Mnoho domorodých Američanů vyrostlo v rezervacích nebo v podmínkách městské či venkovské chudoby a bídy. Trpěli sociální, ekonomickou, politickou a kulturní diskriminací. Podle jedné studie, původní domorodí Američané (Indiáni) dosahovali v inteligenčních testech ze všech menšin (minorit) Spojených států nejméně bodů (v průměru 81 ve srovnání se standardem. (KLINEBERG 1951). Ale když jim společenské prostředí nabídne podmínky a možnosti podobné podmínkám americké střední třídy, výsledky testů se srovnávají. Uvažme například Indiány *Osage*: V jejich rezervaci byla objevena nafta, resp. naleziště ropy. Díky ziskům z prodeje ropných polí pak tito Indiáni nepoznali stres, nouzi a chudobu. Vybudovali si dobrý školský systém a jejich průměrné IQ bylo 104. Na tomto příkladě je závislost a vztah mezi výsledky testů a prostředím zvlášť patrný a jasný.

Osagové neosídlili tuto lokalitu, resp. rezervaci, k vůli tomu, že by o ropě věděli. Není žádný důvod se domnívat, že by tito Indiáni byli vrozeně inteligentnější než jiní Indiáni z různých rezervací. Měli náhodou jen větší štěstí.

Podobný vztah mezi výsledky testů inteligence a společenskými, ekonomickými a vzdělanostními podmínkami ukazuje i srovnání amerických černochů a bělochů.

Na začátku 1. světové války se inteligenčním testům podrobilo na

1 000 000 amerických rekrutů (nováčků v armádě, odvedených branců). Černoši z některých severních států USA měli v průměru vyšší skóre v IQ testech než běloši z některých jižních států USA. Bylo to způsobeno tím, že na počátku 20. století černoši na Severu USA dostávali lepší základní vzdělání než běloši na Jihu. Na druhé straně, ovšem, na Jihu samotném byli v IQ testech běloši lepší než černoši. To se ale dalo očekávat, když na Jihu existoval pro bílé a černé nerovný školský systém. Někteří autoři se snaží obejít environmentální explanaci lepších výkonů, resp. výsledků černochů ze Severu USA nad bělochy z Jihu USA v IQ testech tím, že předpokládají nějakou selektivní (výběrovou) migraci: ti inteligentnější (chytřejší, bystřejší) černoši se přestěhovali na Sever. Ovšemže tuto hypotézu bylo možno testovat, ale ta se ukázala jako zcela falešná. Pokud by se chytřejší černoši přestěhovali na Sever, jejich vyšší inteligence by se musela odrazit, resp. musela by být jasně patrná i na školních vysvědčeních z doby, kdy žili na Jihu. Ale tak tomu nebylo. Kromě toho, studie z New Yorku a Philadelphie ukázaly, že s prodlužováním délky pobytu či usídlení se též zvyšuje skóre testu, tj. roste počet dosažených bodů.

Studie jednovaječných, tj. geneticky identických (totožných) dvojčat zvýšily samy o sobě objasnění dopadu vlivu prostředí na dědičnost. Ve studii o 19 párech dvojčat, IQ body kolísaly přímo úměrně s délkou školní docházky. Průměrné rozdíly v IQ testech byly v rozmezí pouhých 1,5 bodu u 8 párů dvojčat, které měly stejnou dobu školní docházky. U 11 párů dvojčat s průměrným rozdílem v délce školní docházky 5 let, byl pak rozdíl v IQ testu již 10 bodů. U jednoho jedince, který měl o 14 let delší vzdělání než jeho dvojče, bylo skóre o celých 24 bodů vyšší. (BRONFENBRENNER 1975.)

Tyto a podobné práce poskytly naprostý důkaz, že výsledky takových testů měří spíše vzdělání, sociální, ekonomické a kulturní poměry či prostředí, než geneticky determinovanou (vymezenou) inteligenci.

Za poslejších 500 let (půl století) Evropané a jejich potomci rozšířili svůj politický a ekonomický vliv a moc, resp. kontrolu nad většinou tehdejšího světa. Kolonizovali a okupovali všechna prostředí, která byla k dosažení jejich loďmi, tj. výboji, svými zbraněmi a jinými mocenskými prostředky.

Většina lidí v současnosti nejmocnějších národů v Severní Americe, Evropě a Asii, měla světlou kůži - byli běloši. Někteří lidé těchto v současné době nejmocnějších zemí mohou nesprávně prohlašovat a věřit, že jejich postavení ve světě pramení či je výsledkem vrozené biologické nadřazenosti. Ovšem, všechny současné lidské populace patrně mají srovnatelné schopnosti se vzdělávat, resp. všechny populace se jeví tak, že mají srovnatelně stejné schopnosti se vzdělávat a učit.

Žijeme ve světě v konkrétním čase a v konkrétní době jej i interpretujeme.

V nedávné minulosti existovaly zcela jasné asociace (tj. souvislosti, souvstažné sdružování představ) mezi mocenskými centry a fyzickými charakteristikami lidí. Když Evropané byli barbary, tehdy pokročilé civilizace vzkvétaly, rozvíjely se a prosperovaly na Středním Východě. (Barbar=cizák, necivilizovaný, nekultivovaný a nekulturní divoch; divoký, krutý, primitivní, nelidský, apod.). Když Evropa byla v temném dávnověku (např. ranném středověku), existovaly civilizace v Západní Africe, na východním pobřeží Afriky, v Mexiku a v Asii. V době před průmyslovou revolucí žili bílí Evropané a Američané způsobem života, který se mnohem více podobal Afričanům v předkoloniální éře než např. dnešním americkým příslušníkům střední třídy. Jejich průměrný výkon v IQ testech 20. století by byl dozajista přímo děsný.